

Philippe Van Parijs

Een beetje wijsheid voor achttien Wijzen

De Morgen, 12 januari 2008, p.19

Guy Verhofstadt heeft het pad geëffend en in zijn spoor zijn achttien Wijzen belast met de voorbereiding van een grote staatshervorming. Prima. Daar heeft België behoefte aan. Ook aan wijsheid trouwens. Om wat te doen?

In de eerste plaats om te vermijden dat onze federale autoriteiten, na elke toekomstige parlementsverkiezing, hopeloos vast komen te zitten in een situatie die nog uitzichtlozer is dan diegene waaruit ze vandaag nog geen uitweg hebben gevonden.

En hoe dan? Door voor de Kamer een federale kieskring te creëren. Een jaar geleden leek dat nog een geschift idee, maar na de langste post-electorale crisis uit onze geschiedenis is het een vanzelfsprekendheid geworden. Niets brengt het politieke bedrijf zo in diskrediet als een kiessysteem als het onze, dat de kandidaten noodzaakt tot communautair opbod vóór de verkiezingen en vervolgens de winnaars dwingt hun beloften in te slikken om een regering te kunnen vormen. Om een eind te maken aan die perverse situatie zal het instellen van een federale kieskring niet volstaan, maar het is er wel absoluut noodzakelijk voor.

Ook zij die de bevoegdheden van de Gewesten aanzienlijk willen uitbreiden, moeten nu ingezien hebben dat hun doeleinden beter gediend worden door een systeem dat aanzet om vóór de verkiezingen hervormingen uit te werken en te verdedigen die de bevolking van de drie Gewesten ten goede komen. Het is dus niet zo verrassend dat opinieleiders en politici van allerlei kleuren zich steeds openlijker hebben uitgesproken voor het idee van een federale kieskring. Met de nota-Verhofstadt ligt het voorstel nu officieel ter tafel. Maar naar het schijnt was het ook al aanwezig in de laatste nota van Yves Leterme. Dat voorstel nu uit het pakket halen dat binnenkort aan de Wijzen zal worden voorgelegd zou lichtzinnig zijn, en veel meer nog: reine provocatie.

Zodra men het eens is over het principe, is het belangrijk dat er goed wordt toegezien op de details. Een slecht opgezette federale kieskring zou zijn doel kunnen missen en zelfs contraproductief kunnen werken. De Pavia-groep heeft een gedetailleerd voorstel uitgewerkt, dat wordt voorgesteld en verdedigd op haar website (www.paviagroup.be).

De groep is niet uitgegaan van een hervorming van de Senaat. Daarom is er sprake van 15 Kamerleden op 150. Maar als men, zoals hoogst wenselijk is, de rechtstreeks verkozen senatoren afschaft, is er geen bezwaar tegen – integendeel zelfs – om de instelling van een federale kieskring te koppelen aan een verhoging van het aantal Kamerleden en te komen tot een federale kieskring met bijvoorbeeld 33 zetels, zoals gesuggereerd in de nota-Verhofstadt. Om te vermijden dat de verkiezingen verworden tot een loutere taaltelling, is het echter belangrijk dat het aantal verkozenen van beide taalgroepen vooraf wordt vastgelegd: willen we dat de kiezers zich concentreren op de vraag in wie ze vertrouwen hebben om het land te besturen, dan moet er zekerheid heersen wat de vergenwoordiging van hun gemeenschap betreft..

Als onze Wijzen deze kieshervorming tot een goed einde brengen, zullen ze een ereplaats hebben verdiend in de geschiedenis van de federale staten, maar daar mag hun wijsheid niet ophouden. Die moet ze ook in staat stellen het probleem BHV op te lossen. Hoe dan wel?

Door het kiesarrondissement te splitsen zonder ingewikkelde compensaties, maar binnen het kader van een definitieve, realistische en rechtvaardige oplossing van het taalprobleem in de Brusselse rand. Op dat vlak ontbreekt het de nota-Verhofstadt aan durf en doet ze niets anders dan het probleem uitstellen. De essentie is dat de Franstaligen ermee moeten ophouden Vlaams-Brabant te beschouwen als een koloniaal uitbreidingsgebied voor diegenen die zich benepen voelen binnen de grenzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Koloniaal? Inderdaad, koloniaal, want wat een kolonist van een immigrant onderscheidt is precies dat de kolonist het beneden zijn waardigheid acht de plaatselijke taal te leren, maar het wel normaal vindt dat de plaatselijke bevolking zich aan de zijne aanpast. De oplegging van de taal van de Regio in de administratie en het onderwijs is geen uiting van een belachelijk *droit du sol*, noch van een onhandig gecamoufleerd streven naar etnische homogeniteit. Het is een implicatie van wederzijds respect op de achtergrond van de zeer asymmetrische tweetaligheid die we in België kennen.

Onvoorstelbaar voor de Franstaligen? Nu niet meer. Daarvan getuigen bijvoorbeeld de recente stukken van Christian Maroy (*La Libre Belgique* 26/11/07), Vincent Yzerbyt (*Le Soir*, 4/12/07) en Michel Graindorge (*La Libre Belgique*, 24/12/07), die op een verfrissende manier contrasteren met de *pensée unique* die al te lang iedere poging van de Franstaligen om de Vlaamse wrevel te begrijpen in de weg stond.

Wat moet er concreet gebeuren? De splitsing van BHV is niet genoeg. Er moet ook een nieuw, realistisch en evenwichtig compromis komen, dat een eind maakt aan de permanente faciliteiten. Samen met Etienne Vermeersch (*De Standaard*, 13/11/07) pleit ik ervoor om het tweetalig Brussels Hoofdstedelijk Gewest uit te breiden met de vier kleinste van de zes faciliteitengemeenten in de Brusselse rand en om de faciliteiten in de twee andere gemeenten geleidelijk uit te doven, met respect voor de verworven rechten van de huidige bewoners, maar zonder die door te trekken tot wie er in de toekomst wordt geboren of er zich komt vestigen.

De politieke verantwoordelijken die herinnerd zullen worden voor hun moed en hun verstand zijn niet diegenen die aan de ene kant "geen morzel Vlaamse grond" zullen blijven schreeuwen en aan de andere een "corridor" tussen Brussel en Wallonië zullen blijven eisen, maar wel diegenen die sterk genoeg zullen blijken om hun aanhangers te overtuigen een compromis te aanvaarden, dat onvermijdelijk deels arbitrair zal zijn, maar dat beide partijen in hun waardigheid laat. De splitsing van BHV en het einde van de faciliteiten zullen ooit beschouwd worden als even heilzaam voor elk van de drie Gewesten als de uitstoting uit Leuven van mijn universiteit, de UCL.

Blijft dan nog het derde en meest complexe probleem: het herverdelen van de bevoegdheden tussen de federale Staat en de deelstaten, op zo'n manier dat de drie Gewesten meer autonomie en verantwoordelijkheid krijgen, zonder dat een van de drie

eronder lijdt. Het gaat hier helemaal niet over confederalisme in de klassieke betekenis, waarvan de ingebakken onstabieliteit en verlamming de bedenkelijke reputatie verklaren die het in de loop van de geschiedenis terecht heeft gekregen. Het gaat hier veelmeer over “confederalisme” in de betekenis die (onder meer) de CD&V eraan geeft: een sterke interpersoonlijke solidariteit blijft op federaal niveau bestaan, maar elk van de drie Gewesten krijgt de mogelijkheid om vooruit te gaan op een meer aangepaste, dynamische en innoverende wijze dan indien alles federaal moest, en moet de positieve en negatieve gevolgen dragen van zijn gevoerde beleid. In tegenstelling tot confederalisme in de strikte betekenis van het woord is dit “confederalisme” helemaal niet dwaas: waarom zou er in Wallonië een beter beleid worden gevoerd als naast de Walen ook Vlamingen en Brusselaars zich ermee bemoeien? Maar de zeer grote onderlinge afhankelijkheid, die vooral te maken heeft met de rol van Brussel, impliceert helaas dat de welbegrepen subsidiariteit — het goed bestuur — strenge beperkingen oplegt aan een diepgaande regionalisering.

Daarom is dit derde luik zo complex en daarom beveelt wijsheid hier bescheidenheid. De Wijzen zullen tevreden mogen zijn als ze een ernstig begin kunnen maken met een diepgaande hervorming, die jaren zal duren en waarbij – om onherstelbare blunders te voorkomen – sociale partners en academici moeten betrokken worden, en niet alleen in hun hoedanigheid van partijherpa's. Dit hervormingsproces zal zich hopelijk niet te lang laten leiden door een vergeefse zoektocht naar "homogene bevoegdheidspakketten", waarvan de regionalisering achteraf moet gecorrigeerd worden door een resem samenwerkingsakkoorden.

Hopelijk laat het zich eerder inspireren door de metafoor van de cappuccino: de federale regering zorgt voor de koffie, de Gewesten en de andere, nog meer gedecentraliseerde niveaus, voegen daar naar eigen smaak en op eigen kosten de melk en de cacao aan toe. Binnen dit model past bijvoorbeeld de suggestie van Guy Verhofstadt en Philippe Moureaux met betrekking tot de kinderbijslag: een eenvoudige en sterke federale basis met daarnaast de vrijheid van de Gewesten om toeslagen te geven voor bijvoorbeeld het eerste kind of voor grote gezinnen. Maar op dit en op alle andere domeinen, laat ons alstublieft gebruik maken van de staatshervorming om van alle beleidsniveaus, inclusief het federale, efficiëntere instrumenten te maken in de confrontatie met de grote uitdagingen van vandaag: armoede en onzekerheid, globalisering en vergrijzing.

Werk aan de winkel dus voor onze Wijzen. Maar de opdracht is fantastisch: het gaat erom een federale democratie leefbaar te maken, in wederzijds respect en solidariteit, waarin twee gescheiden publieke opinies zich onomkeerbaar hebben ontwikkeld – en waar zich bovendien de hoofdstad van de Europese Unie heeft gevestigd, die zelf verondersteld wordt democratisch te functioneren ondanks een dertigtal verschillende publieke opinies. Zoiets is het best waard om nog enkele maanden, enkele jaren verder over te blijven praten. Succes, beste Wijzen. En dank bij voorbaat.

Philippe Van Parijs
Filosoof (UCL & Harvard)